

DĂNIȘOR, Diana

Studii: Universitatea din Craiova, specializarea: limba și literatura franceză-limba și literatura română (1995), specializarea drept (2002), doctor în filologie al Universității din Craiova (2004), doctor în drept al Universității din Craiova (2015).

Activitate: Este profesor universitar doctor habilitat la Facultatea de Drept a Universității din Craiova, membru corespondent al Academiei Oamenilor de Știință din România și membru al Uniunii Scriitorilor din România. Domenii de competență: metodologie juridică, teoria generală a dreptului, jurilingvistică, traduceri, poezie.

Publicații: A publicat 34 de cărți, a coordonat 3 lucrări, a tradus 42 de cărți și a realizat peste 80 de articole, demonstrându-și capacitatea de a lucra într-un mediu complex și dinamic. A obținut Premiul „Emil Cioran” 2023 al Academiei Oamenilor de Știință din România pentru lucrarea *Les métaphores juridiques créatrices de réalités. Depuis l'État et le droit à l'État de droit* (Harmattan, Paris, 2023) și Diploma de excelență a Uniunii Juriștilor din România 2024 pentru lucrarea *Fundamentele kantiene ale dreptului de a pedepsi* (C.H. Beck, București, 2024).

DUȘCĂ, Anca-Ileana

Studii: Facultatea de Drept, Universitatea din București, licență în Științe Juridice, specializarea Drept (1991); doctor în Drept, Universitatea din Craiova, cu teza „Voința unilaterală – izvor de obligații” (2000).

Activitate: Este profesor universitar doctor habilitat la Facultatea de Drept a Universității din Craiova și expert ARACIS, membru fondator al Centrului de Cercetări Juridice Fundamentale Craiova. Domenii de competență: dreptul mediului, dreptul Uniunii Europene, responsabilitate juridică în protecția mediului, drepturi reale și mediu, implementarea principiilor dreptului mediului în dreptul național, european și internațional.

Publicații: A publicat 29 de cărți ca autoare sau coautoare, peste 45 de articole științifice și a participat cu lucrări la 34 de conferințe naționale și internaționale. A contribuit la lucrări premiate, cum este *Drept civil. Contracte speciale* (All Beck, București, 2004), și a fost recenzent internațional în domeniul educației și dreptului mediului.

Diana Dănișor

Anca-Ileana Dușcă

Justiția în epoca crizelor ecologice

Răspunderea penală și dimensiunea filosofică a dreptului la un mediu sănătos

Editura C.H. Beck
București 2025

AVERTISMENT!

Având în vedere amploarea luată de fenomenul fotocopierii lucrărilor de specialitate, mai ales în domeniul Dreptului, atragem atenția că, potrivit art. 14 și 140 din Legea nr. 8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe, reproducerea operelor sau a produselor purtătoare de drepturi conexe, dacă respectiva reproducere a fost efectuată fără autorizarea sau consimțământul titularului drepturilor recunoscute de legea menționată, constituie infracțiune și se pedepsește cu închisoare sau cu amendă. Prin reproducere, conform legii, se înțelege realizarea, integrală sau parțială, a uneia ori a mai multor copii ale unei opere, direct sau indirect, temporar ori permanent, prin orice mijloace și sub orice formă.

Nu vă faceți părtași la distrugerea cărții!

Editura C.H. Beck este acreditată CNATDCU și este considerată editură cu prestigiu recunoscut.

Justiția în epoca crizelor ecologice. Răspunderea penală și dimensiunea filosofică a dreptului la un mediu sănătos

Diana Dănișor, Anca-Ileana Dușcă

Copyright © 2025 – Editura C.H. Beck

Toate drepturile rezervate Editurii C.H. Beck

Nicio parte din această lucrare nu poate fi copiată fără acordul scris al Editurii C.H. Beck.

Drepturile de distribuție în străinătate aparțin în exclusivitate editurii.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

DĂNIȘOR, DIANA

Justiția în epoca crizelor ecologice : răspunderea penală și dimensiunea filosofică a dreptului la un mediu sănătos / Diana Dănișor, Anca-Ileana Dușcă. - București : Editura C.H. Beck, 2025

Conține bibliografie

ISBN 978-606-18-1552-4

I. Dușcă, Anca Ileana

34

Editura C.H. Beck

Bdul. Iuliu Maniu nr. 7

Corp C, Parter, Spațiile B2 și B3, Sector 6, București

E-mail: comenzi@beck.ro

Redactor: Andreea Marinescu

Cuprins

AbrevieriXI

Introducere XIII

Capitolul I. Răspunderea penală și responsabilitatea colectivă: o provocare juridică și morală pentru viitor 1

Secțiunea 1. Arhitectura răspunderii penale: principii, valori și aplicabilitate în dreptul mediului..... 1

§1. Conceptul răspunderii penale: o analiză multidimensională 1

§2. Funcțiile esențiale ale răspunderii penale în protecția mediului: de la retribuție la restaurarea echilibrului ecologic 9

§3. Filosofia răspunderii penale ecologice: teorie și practică în protecția mediului..... 21

Secțiunea a 2-a. Dimensiunea etică a reglementărilor de mediu: de la dreptul generațiilor viitoare la justiția ecologică 42

§1. De la Paris la Washington: abordări juridice și etice în dreptul mediului 50

1.1. Responsabilitatea etică și juridică a persoanelor morale în protecția mediului: o analiză a legislației franceze prin prisma filosofiei morale.....50

1.2. Filosofia responsabilității și justiția ecologică: o analiză a legislației germane de mediu..... 65

1.3. Legislația de mediu în Statele Unite: responsabilitatea etică, prevenirea riscurilor și justiția ecologică..... 78

Capitolul II. Dimensiuni ontologice și morfologia infracțiunilor de mediu: definirea, clasificarea și fundamentul constitutiv	93
Secțiunea 1. Infracțiunile de mediu: între răspunderea morală și imperativul de protecție a ecosistemelor	93
§1. Echilibrul frânt: o disecție etică a infracțiunilor împotriva naturii și a ordinii cosmice	97
1.1. Poluarea aerului și justiția ecologică: provocări și reglementări globale.....	100
1.2. Defrișările ilegale și impactul asupra biodiversității: o problemă globală	173
1.3. Degradarea habitatelor naturale: o analiză filosofică și ecologică	199
Secțiunea a 2-a. Ecologia întunecată a infracțiunilor de mediu: impactul asupra sănătății umane și a echilibrului natural	220
§1. Ecosistemele fragile și etica conservării: impactul infracțiunilor de mediu asupra sănătății și biodiversității.....	222
§2. Etica și responsabilitatea în fața crizelor ecologice: intenție, pericol și prejudiciu.....	226
Capitolul III. Răspunderea penală a persoanelor juridice pentru infracțiuni de mediu	255
Secțiunea 1. Fundamentele teoretice ale răspunderii penale a persoanei juridice	255
§1. Evoluția recunoașterii răspunderii penale a persoanelor juridice în dreptul internațional și național	255
§2. Argumente pro și contra răspunderii penale a entităților juridice.....	262
Secțiunea a 2-a. Condiții și criterii pentru aplicarea răspunderii penale	266
§1. Condițiile de aplicare a sancțiunilor: actele comise de angajați în numele persoanei juridice ...	266
§2. Studii de caz din jurisprudență.....	270

2.1. Abordarea filosofică a răspunderii penale a persoanelor juridice pentru infracțiuni ecologice în Franța	273
2.2. Abordarea filosofică a răspunderii penale a persoanelor juridice pentru poluarea mediului în Germania	276
2.3. Exemple din SUA.....	282
Secțiunea a 3-a. Sancțiuni specifice pentru persoanele juridice.....	288
§1. Amenzi, suspendări de activitate, repararea prejudiciilor de mediu.....	288
1.1. Amenzile	288
1.2. Exemple de aplicare a amenzilor.....	291
1.3. Suspendările de activitate	295
1.4. Repararea prejudiciilor de mediu	303
1.5. Exemple de aplicare a reparării prejudiciilor de mediu.....	306
§2. Impactul sancțiunilor asupra companiilor și industriei	312
2.1. Schimbarea politicilor interne și a strategiilor de conformitate	312
2.2. Creșterea presiunii asupra industriilor în urma sancțiunilor pentru daune ecologice majore	316
2.3. Impactul sancțiunilor pentru infracțiuni de mediu asupra reputației companiilor	319
2.4. Impactul economic al sancțiunilor.....	323
2.5. Impactul sancțiunilor asupra economiilor locale.....	325
2.6. Crearea unei culturi de conformitate ecologică	330
Capitolul IV. Mecanisme legislative și etice pentru protecția mediului	334
Secțiunea 1. Rolul legislației naționale și internaționale în protecția mediului.....	334
§1. Legislație și responsabilitate ecologică globală	334

1.1. Convențiile internaționale	337
1.2. Rolul Uniunii Europene.....	341
1.3. Abordarea filosofică a impactului convențiilor internaționale și al directivelor europene asupra politicilor de mediu	345
§2. Transpunerea în dreptul român și implicațiile juridice.....	349
Secțiunea a 2-a. Instrumente de reglementare complementare	358
§1. Inspecțiile de mediu și procedurile de control	358
§2. Rolul agențiilor de mediu și al ONG-urilor în raportarea infracțiunilor.....	361
§3. Provocările și limitele instrumentelor de reglementare complementare.....	364
3.1. Provocările ONG-urilor.....	367
3.2. Soluții și oportunități	373
Capitolul V. Particularitățile procedurii penale în cazul infracțiunilor de mediu.....	377
Secțiunea 1. Procedura penală specifică infracțiunilor de mediu	377
§1. Măsuri speciale de investigație și probatoriu în cazul infracțiunilor de mediu.....	377
1.1. Acte reglementare internaționale relevante ..	381
1.2. Importanța recoltării corecte a probelor	385
1.3. Exemple relevante. Monitorizarea și justiția ecologică: lecții din cazurile Baia Mare și Rosignano Solvay.....	389
§2. Colaborarea dintre instituții pentru combaterea infracțiunilor de mediu	393
Secțiunea a 2-a. Principalele obstacole și provocări.....	397
§1. Dificultăți de probare și evaluare a prejudiciilor ecologice.....	397
1.1. Provocările demonstrării prejudiciilor ecologice	397
1.2. Măsuri pentru îmbunătățirea demonstrării prejudiciilor.....	401

1.3. Limitările instrumentelor juridice.....	405
1.4. Necesitatea expertizei tehnice	408
1.5. Provocări în interpretarea probelor științifice	410
§2. Complexitatea investigațiilor tehnice și necesitatea expertizei ecologice.....	412
2.1. Procesul de investigație	413
2.2. Colaborarea cu experții.....	416
2.3. Provocări în investigarea infracțiunilor de mediu.....	418
2.4. Tehnologii de supraveghere ecologică	421
§3. Obstacole juridice și instituționale	425
3.1. Impactul percepției asupra infracțiunilor de mediu.....	428
3.2. Soluții pentru o aplicare eficientă a legislației de mediu	433
Capitolul VI. Dreptul la un mediu sănătos și obligația protecției mediului ca drept fundamental	437
Secțiunea 1. Evoluția dreptului la un mediu sănătos în dreptul internațional	437
§1. Conceptul de drept fundamental la un mediu sănătos	437
1.1. Context istoric și internațional.....	442
1.2. Legislația națională și regională	445
1.3. Dreptul internațional al drepturilor omului ..	448
1.4. Cazuri și precedente juridice	454
1.5. Provocări și direcții viitoare	459
§2. Declarații și convenții care consacră dreptul la un mediu sănătos	463
Secțiunea a 2-a. Obligația statelor și a persoanelor juridice.....	467
§1. Responsabilități și obligații pentru protecția mediului.....	467
1.1. Responsabilitatea statelor	470
1.2. Responsabilitatea persoanelor juridice	473
1.3. Cooperarea între state și sectorul privat	476
§2. Cazuri emblematic de răspundere colectivă.....	478

Concluzii 485

Bibliografie 495

Abrevieri

AQCA	- Legea de Control al Calității Aerului din New Mexico
art.	- articol
c.	- contra
C.pen.	- Codul penal
CAA	- Legea Aerului Curat din New Mexico
CBD	- Convenția privind Diversitatea Biologică
CDM	- Mecanismul de Dezvoltare Curată
CEDO	- Curtea Europeană a Drepturilor Omului
CMS	- Convenția privind conservarea speciilor migratoare de faună sălbatică
CWA	- Legea privind apa curată din New Mexico
Ed.	- editura
ed.	- ediția
EPA	- Agenția pentru Protecția Mediului din SUA
FAO	- Organizația Națiunilor Unite pentru Alimentație și Agricultură
FLEGT	- Aplicarea legislației forestiere, guvernanta și comerț (<i>Forest Law Enforcement, Governance and Trade</i>)
FSC	- Consiliul pentru Administrarea Pădurilor (<i>Forest Stewardship Council</i>)
GEO	- Perspectiva Globală asupra Mediului (<i>Global Environment Outlook</i>)
ibidem	- aceeași citare (din același pasaj, pagină)
idem	- aceeași citare (alt pasaj, altă pagină)
M.Of.	- Monitorul Oficial al României, partea I
nr.	- număr(ul)

Această viziune amplifică rolul dreptului penal ecologic, transformându-l într-un adevărat pilon al unei culturi juridice orientate spre prevenție, educație și conștientizare. Prin sancțiunile aplicate, societatea pedepsește faptele care afectează mediu și reafirmă un set de valori fundamentale – respectul față de viață, solidaritatea între generații și responsabilitatea colectivă. Aceste valori devin criterii de evaluare a comportamentului individual și instituțional, ghidând deciziile și atitudinile într-o manieră coerentă cu principiile durabilității și echității. Mai mult, dreptul penal ecologic stimulează dezvoltarea unei conștiințe civice active, în care fiecare membru al comunității înțelege că acțiunile sale au repercusiuni nu doar asupra mediului imediat, ci și asupra capacității generațiilor viitoare de a trăi într-un mediu sănătos. Aceasta conferă legii o dimensiune aspirațională: ea nu mai funcționează doar ca instrument reactiv de corecție, ci ca ghid moral și social, inspirând schimbări de comportament și cultivând respectul pentru viață și natură. Astfel, dreptul penal ecologic devine mai mult decât o disciplină juridică: devine un cadru normativ și etic care leagă prezentul de viitor, legea de moralitate și sancțiunea de educație. În acest context, justiția ecologică depășește simpla aplicare a legii, influențând modul în care societatea percepe responsabilitatea față de mediu și cultivând valori de solidaritate intergenerațională. Ea contribuie la formarea unei culturi civice în care acțiunile individuale și colective sunt evaluate atât prin prisma legalității, cât și prin impactul lor asupra durabilității ecosistemelor și bunăstării generațiilor viitoare. Astfel, justiția ecologică devine un instrument de modelare a conștiinței sociale, stabilind fundamentele unei conviețuiri echitabile, responsabile și armonioase cu mediul natural.

Capitolul I

Răspunderea penală și responsabilitatea colectivă: o provocare juridică și morală pentru viitor

Secțiunea 1. Arhitectura răspunderii penale: principii, valori și aplicabilitate în dreptul mediului

§1. Conceptul răspunderii penale: o analiză multidimensională

Răspunderea penală reprezintă obligația legală a individului sau a unei entități juridice de a suporta sancțiunile prevăzute de lege pentru faptele ilicite penale săvârșite, acestea fiind considerate de societate ca încălcând valorile fundamentale protejate de ordinea juridică. Răspunderea penală poate fi privită ca un angajament existențial al individului sau al unei entități juridice față de ordinea normativă a comunității, constând în asumarea consecințelor impuse de lege pentru acte considerate de societate ca fiind contrare valorilor sale fundamentale. Ea reflectă echilibrul dintre libertatea umană de a acționa și necesitatea de a răspunde pentru tulburarea armoniei sociale, consacrand ideea că responsabilitatea morală se transformă, în context juridic, într-un imperativ legal. În sfera protecției mediului, răspunderea penală transcende simplul act de sancționare, devenind un instrument cu valențe etice și pedagogice. Ea întruchiează efortul societății de a reconcilia acțiunile umane cu echilibrul natural, servind nu doar drept corectiv pentru abateri, ci și ca manifest al responsabilității colective față de viitor. În această lumină, răspunderea devine un apel la conștiința individuală și colectivă, orientată spre prevenirea distrugerii mediului și cultivarea unui respect profund pentru interdependența dintre om și natură. În

tradiția gândirii juridice, răspunderea penală se conturează ca un instrument de protejare a ordinii sociale, având menirea de a restabili echilibrul perturbat de acte ce sfidează grav normele morale și juridice care susțin coeziunea comunității. Ea reflectă tensiunea dintre libertatea individuală și imperativul de a menține armonia colectivă, subliniind faptul că încălcarea valorilor fundamentale ale societății necesită o intervenție care nu doar sancționează, ci și reafirmă principiile pe care se întemeiază viața comună. Aplicarea răspunderii penale în domeniul mediului se întemeiază pe conștientizarea interconexiunii profunde dintre om și natură, recunoscând că încălcările legilor de mediu nu doar viciază integritatea ecosistemelor, ci perturbă și echilibrul vital al sănătății publice, al economiei și al bunăstării colective. Ea devine astfel o expresie a responsabilității etice de a proteja nu doar natura ca spațiu exterior, ci și ca fundament al existenței umane, subliniind interdependența dintre prosperitatea individuală și durabilitatea universală.

Răspunderea penală în domeniul mediului se articulează în jurul a două dimensiuni esențiale: individuală și colectivă. Dimensiunea individuală se referă la asumarea consecințelor de către persoanele fizice pentru acțiunile lor distructive asupra mediului, în timp ce dimensiunea colectivă implică responsabilizarea entităților juridice, precum companiile sau organizațiile, ale căror activități dăunătoare depășesc adesea capacitatea de control individual. Această dihotomie devine deosebit de relevantă într-o lume globalizată, unde dinamica economică favorizează adesea externalizarea responsabilităților, iar impactul poluării transcende granițele naționale, chemând la o justiție ce integrează atât etica individuală, cât și responsabilitatea corporativă.

Din perspectivă filosofică, conceptul de răspundere penală în contextul protecției mediului implică reflecția asupra responsabilității morale și a datoriei etice a individului și a societății față de mediul înconjurător, văzut nu doar ca simplă resursă, ci ca parte integrantă a unui ecosistem viu și interconectat. În această viziune, mediul nu reprezintă doar o entitate exterioară oamenilor, ci un partener indispensabil al bunăstării umane, necesar pentru susținerea vieții și continuitatea acesteia.

Arne Naess, filosof și ecologist norvegian, distinge în articolul său din 1972¹ două mișcări ecologice majore: „ecologia superficială” și „ecologia profundă”. Prima, mișcarea de ecologie superficială, are ca scop central combaterea poluării și conservarea resurselor naturale, fiind orientată în principal spre protejarea sănătății și prosperității umane în țările dezvoltate. Această abordare urmărește soluții pe termen scurt și are o perspectivă mai limitată asupra relațiilor dintre om și natură, concentrându-se asupra „sănătății și bunăstării oamenilor în țările dezvoltate”. În contrast, ecologia profundă înlocuiește imaginea omului ca „entitate separată de mediu” cu o imagine relațională, o „rețea de relații” între toate organismele vii, în care fiecare organism este „un nod în rețeaua biosferică” și este definit prin relațiile sale cu celelalte. Prin acest „model al câmpului total” se respinge viziunea antropocentrică. Această perspectivă include ideea că toate formele de viață au un drept egal la „a trăi și a înflori” – o valoare „intuitiv clară și evidentă” pentru ecologiști, iar restrângerea acestui drept doar la oameni duce la o alienare a omului față de sine însuși. Ecologia profundă promovează diversitatea și simbioza, în sensul că diversitatea crește potențialul de supraviețuire, șansele pentru noi moduri de viață, pentru bogăția formelor. „Lupta pentru viață” este interpretată nu ca o concurență între indivizi, ci mai degrabă ca o capacitate de a coexista și a coopera în relații complexe. În loc de competiție și dominație, Naess propune principiul „trăiește și lasă să trăiască” și aplică această viziune inclusiv în apărarea diversității culturale și a modurilor de viață umane, luptând împotriva invaziei economice și culturale, la fel de mult ca împotriva invaziilor militare. Mișcarea promovează o „postură anti-clasistă”, în sensul că exploatarea, fie că este între oameni sau specii, afectează capacitatea de „auto-realizare” a ambelor părți implicate, subliniind necesitatea „unei diversități fără clase” și a „cercetării viitoare” într-o lume fără exploatare și fără dominație. Complexitatea, nu

¹ A. Naess, The shallow and the deep, long-range ecology movement. A Summary Inquiry, în An Interdisciplinary Journal of Philosophy nr. 1-4/1973, p. 95-100 (https://openairphilosophy.org/wp-content/uploads/2018/11/OAP_Naess_Shallow_and_the_Deep.pdf).

complicația, este un alt principiu central. Pentru Naess, „complexitatea ecosistemelor” implică integrarea și interdependența elementelor, susținând economii complexe, o varietate integrată de mijloace de trai, în care persoana este implicată în mod holistic.¹ Autonomia locală și descentralizarea sunt considerate esențiale, deoarece vulnerabilitatea unei forme de viață este aproximativ proporțională cu influențele din afară. Această autonomie locală, împreună cu reducerea importurilor de alimente și materiale, susține „autosuficiența materială și mentală” și reduce consumul de energie, permițându-le comunităților să își păstreze echilibrul ecologic. Naess subliniază că principiile „ecologiei profunde” sunt mai degrabă valori normative decât deducții logice din știință. Această „ecosofie” sau „înțelepciune ecologică” presupune norme, reguli și priorități valorice, având o structură integrată a perspectivei ecologice, etice și politice.²

Relațiile dintre state au loc în absența unui guvern mondial, așadar sistemul internațional este anarhic, relațiile internaționale pot fi înțelese prin descifrarea modului în care puterea este distribuită între state. Scopul puterii este definit ca modul în care suveranitatea politică este exprimată în raport cu alte suveranități sau gradul de libertate pe care îl are un actor suveran în sistemul internațional. Egocentrismul statului, ca actor al sistemului internațional, este rezultatul sistemului coroborat cu presiunea internă generată de nevoia de performanță a guvernului indusă de politica internă. De fapt, la nivelul politicii internaționale, performanța minimă cerută unui stat este supraviețuirea în sistem. Deci statele trebuie să câștige putere pentru a supraviețui într-un mediu competitiv. Autorii realiști care analizează schimbarea în relațiile internaționale se concen-

¹ A. Naess, *Ecology, Community and Lifestyle*, Cambridge University Press, 1989, p. 202 (<https://archive.org/details/ecologycommunity00naes/mode/2up>).

² A. Naess, *The shallow and the deep...*, op. cit., p. 95-100.

trează în principal pe schimbări în raportul de putere între state și mai puțin pe o schimbare fundamentală a dinamicii sistemului.¹

Conform filosofului german Hans Jonas, cunoscut pentru lucrarea sa despre principiul responsabilității², în lumea modernă marcată de tehnologizare și industrializare rapidă, avem o obligație morală de a acționa cu precauție față de mediul natural, pentru a asigura viitorul umanității.³ În acest sens, Jonas susține că responsabilitatea față de mediu transcende simpla reglementare legală, propunând o „etică a precauției” ce implică respectul pentru complexitatea și fragilitatea ecosistemului. Hans Jonas nu abordează în mod specific conceptul de răspundere penală, ci mai degrabă discută despre responsabilitatea morală și etică pe care o au oamenii față de viitorul vieții și al mediului înconjurător, într-un context tehnologic ce amenință echilibrul ecologic global. Filosofia lui se concentrează pe ideea unei etici a responsabilității față de natură și generațiile viitoare, fără a dezvolta aspectele legale sau penale asociate responsabilității umane. Cu toate acestea, ideile lui au influențat gândirea în ceea ce privește necesitatea unor mecanisme de protecție mai stricte pentru mediu, care au contribuit ulterior la dezvoltarea conceptelor de răspundere juridică și chiar penală în dreptul mediului. Autorii care au preluat filosofia lui Jonas, cum ar fi Karen

¹ L. Călin, *Conceptions of the Realist Current in the Recent International Context. Case Study: The Conflict in Ukraine*, în *Revista de Științe Politice* nr. 80/2023, p. 109.

² H. Jonas, *The Imperative of Responsibility: In Search of an Ethics for the Technological Age*, University of Chicago Press, 1984.

³ A.-B. Ilie, *Precautionary Principle – too Vague to be a Viable Policy?*, în *Revista de Științe Politice* nr. 53/2017, p. 34-44; L. Dogaru, *Dreptul mediului*, ed. a 2-a revăzută și adăugită, Ed. Pro Universitaria, București, 2020, p. 134; R. Duminiță, *Introducere în dreptul mediului*, București, Ed. Universitară, 2015, Introducere; R. Duminiță, *Valabilitatea autorizației de mediu/autorizației integrate de mediu. Considerații pe marginea modificărilor legislative în materie*, în *Revista Universul Juridic* nr. 11/2019 (<https://www.universuljuridic.ro/valabilitatea-autorizatiei-de-mediu-autorizatiei-integrate-de-mediu-consideratii-pe-marginea-modificarilor-legislative-in-materie/2/>).

Morrow¹ și Tommy Jensen², discută despre cum poate influența principiul responsabilității descris de Jonas normele legale și modul în care acestea sunt aplicate în contextul activităților industriale dăunătoare pentru mediu. Jonas este un precursor al principiului precauției, folosit azi în legislația internațională și europeană, care recomandă acțiuni preventive în fața incertitudinilor științifice, pentru a evita daunele ireversibile asupra mediului.

Conceptul de „răspundere colectivă” în contextul protecției mediului este susținut și de autori precum Peter Singer, care, în lucrarea sa *One World: The Ethics of Globalization*³, subliniază faptul că responsabilitatea etică față de mediu trebuie să fie asumată nu doar de indivizi, ci și de corporații și guverne.⁴ Singer argumentează că, în condițiile unei economii globalizate, multe activități dăunătoare mediului sunt desfășurate de mari corporații care afectează mediul și comunitățile locale. În acest context, răspunderea penală devine un instrument necesar pentru a trasa

¹ K. Morrow, *Of Human Responsibility: Considering the Human/Environment Relationship and Ecosystems in the Anthropocene*, Environmental Law and Governance for the Anthropocene, 2017, p. 269-288 (<http://dx.doi.org/10.5040/9781509906574.ch-012>).

² T. Jensen, *Moral Responsibility and the Business and Sustainable Development Assemblage: A Jonasian ethics for the technological age*, vol. II, în *International Journal of Innovation and Sustainable Development* nr. 1/2007, p. 116-129.

³ P. Singer, *One World: The Ethics of Globalization*, Yale University Press, 2002; L. Dogaru, *The impact of globalization on the quality of the environment*, Proceedings of IAC-MEM, International Academic Conference on Management, Economics and Marketing, CIAE, în Publisher House nr. 1/2017, p. 309.

⁴ L. Dogaru, *Eco-Innovation and the Contribution of Companies to the Sustainable Development*, în *Procedia Manufacturing* nr. 46/2020, p. 294-298; L. Dogaru, *Green Economy and Green Growth-Opportunities for Sustainable Development*, în *MDPI Proceedings* nr. 1/2020, p. 70 (<https://doi.org/10.3390/proceedings2020063070>); L. Dogaru, *The relationship between environmental protection and economic growth from the perspective of sustainable development*, Volume International Conference „Perspectives of Business in the Third Millennium”, ADJURIS International Academic Publisher, p. 293.

limite clare privind impactul asupra mediului, contribuind la o etică responsabilă în afaceri și la protejarea sustenabilității pe termen lung.¹ În completare, filozoful Arne Naess, fondatorul ecologiei profunde, susține că o astfel de responsabilitate colectivă ar trebui să fie bazată pe o schimbare fundamentală în atitudinea față de natură, promovând o viziune holistică asupra relației dintre om și mediu.² Naess subliniază că oamenii trebuie să abandoneze ideea de superioritate asupra naturii și să își asume o responsabilitate activă în protejarea biodiversității și a echilibrului natural. Această perspectivă sugerează că răspunderea penală în domeniul protecției mediului nu este doar o modalitate de a corecta abuzurile, ci și un pas către transformarea valorilor sociale și economice, într-un sens care promovează respectul și grija pentru natură. În acest mod, protecția mediului prin răspundere penală contribuie la dezvoltarea unei „etici ecologice”³ care recunoaște mediul nu doar ca pe o resursă, ci ca pe o parte esențială a vieții, a continuității și a echilibrului global.

În această eră marcată de accelerarea proceselor economice și tehnologice, răspunderea penală devine nu doar un mecanism de corectare a abaterilor, ci și un instrument de redefinire a relației fundamentale dintre om și natură. Dacă până nu demult, dreptul penal era privit ca o unealtă ce sancționează doar comportamentele dăunătoare imediate, astăzi, în contextul protecției mediului, el capătă o dimensiune profund transformatoare, capabilă să influențeze valorile și prioritățile întregii societăți. Răspunderea penală în acest cadru nu se limitează doar la a pedepsi poluarea sau distrugerea resurselor naturale; ea devine un apel urgent către responsabilizarea colectivă a întregii umanități, în fața crizei ecologice ce amenință viitorul planetei. Așadar, ea nu se rezumă la simpla aplicare a unor pedepse, ci la o reconstrucție a unui pact social în care protecția mediului devine un scop esențial, iar

¹ Idem.

² A. Naess, *The shallow and the deep...*, op. cit., p. 95-100.

³ A. Leopold, *A Sand County Almanac*, Oxford University Press, 1949, p. 202 și urm.

respectul față de natura înconjurătoare devine o datorie morală universală.

Dacă în trecut dreptul penal aborda răspunderea individuală, astăzi conceptul de răspundere colectivă devine esențial.¹ Responsabilitatea nu mai poate fi atribuită doar indivizilor, ci și entităților juridice, a căror activitate nu doar că impactează mediul înconjurător, dar poate influența direct stabilitatea socială și economică globală. În această logică, gândirea juridică trebuie să se adapteze unei lumi interconectate, unde acțiunile unui stat sau ale unei corporații pot avea efecte devastatoare pe întregul glob. Astfel, răspunderea penală trebuie să vizeze nu doar acțiunile imediate, ci și să anticipeze pericolele viitoare, punând accent pe prevenire, într-o abordare globală și preventivă. În acest sens, legislațiile internaționale și naționale trebuie să integreze principiile ecologice și etice, ca parte a unui mecanism juridic globalizat, care nu doar sancționează, ci și educă și promovează comportamente responsabile la nivel global.

Prin urmare, răspunderea penală în domeniul protecției mediului se constituie într-un cadru flexibil, care nu doar că aplică sancțiuni, dar și formează o conștiință colectivă ecologică, bazată pe ideea că viitorul umanității este strâns legat de sănătatea planetei. Acest cadru evoluează dincolo de limitele dreptului, implicând și o schimbare fundamentală a mentalității sociale. Răspunderea penală nu mai este văzută doar ca un răspuns la o încălcare a normelor, ci ca o invitație la o responsabilizare activă, care implică reînnoirea relației om-natură, promovând ideea că fiecare acțiune umană trebuie să țină cont de impactul său asupra întregului ecosistem. Aceasta înseamnă că protecția mediului devine o cauză universală, iar răspunderea penală un instrument de reconciliere a intereselor economice cu cele ecologice, fundamentându-se pe principiile eticii ecologice, care consideră natura nu ca pe o resursă de exploatat, ci ca pe un partener indispensabil al existenței noastre.

¹ A.-B. Ilie, *Dreptul Mediului*, Ed. C.H. Beck, 2017, p. 398; A.-B. Ilie, *The right to a healthy environment in international and EU states legislation*, în *Revista de Științe Politice* nr. 55/2017, p. 100-110.

Răspunderea penală, în viziunea sa extinsă, nu mai este doar un mijloc de a pune capăt comportamentelor dăunătoare mediului, ci devine un catalizator al unei schimbări fundamentale în modul în care concepem interacțiunea dintre om și natură. Aceasta nu mai este o simplă reglementare legală, ci un act de reflecție profundă asupra locului nostru în ecosistemul global și asupra responsabilității noastre față de generațiile viitoare. Prin urmare, prin integrarea principiilor ecologiei profunde și ale eticii precauției, răspunderea penală devine o forță ce nu doar sancționează, ci și modelează o nouă viziune asupra vieții pe pământ, una în care armonia între om și natură nu mai este o opțiune, ci o necesitate.

§2. Funcțiile esențiale ale răspunderii penale în protecția mediului: de la retribuție la restaurarea echilibrului ecologic

2.1. Retributivitatea reprezintă funcția de bază a răspunderii penale, având ca scop principal pedepsirea comportamentului ilegal.¹ Ea susține că sancțiunile penale sunt justificate moral prin echilibrarea balanței etice a societății, pedepsind acțiunile care o dezechilibrează. Această idee poate fi legată de filosofia lui Immanuel Kant, care consideră că răspunderea penală ar trebui să fie o consecință intrinsecă a faptului de a încălca legile morale, având scopul de a restabili ordinea și respectul pentru lege în comunitate.² În contextul ecologic, retributivitatea servește ca o „răzbunare morală” a societății împotriva celor care, prin acte de poluare sau distrugere a mediului, amenință nu doar natura, ci și sănătatea publică și bunăstarea generală. Hans Jonas argumentează că, în era tehnologică, responsabilitatea umană se extinde dincolo de simplele relații umane, acoperind biosfera și implicând respect pentru viitorul colectiv al umanității și naturii. Potrivit lui Jonas,

¹ A se vedea D. Dănișor, E. Oancea, *Les fondements kantians du droit de punir*, Ed. l'Harmattan, Paris, 2024, p. 8-12 și 160-215.

² I. Kant, *Critica rațiunii practice*, Ed. Științifică, București, 1992, p. XXVI.